
Justyna Dziedzic
Społeczna Akademia Nauk
ORCID: 0000-0002-8292-0892

Tożsamość zakorzeniona w ciele: Pokoleniowe strategie kobiecego przywództwa w kulturze obnażania

Wprowadzenie

Dyskusja na temat kobiecej cielesności oraz kulturowych norm związanych z jej eksponowaniem stanowi interdyscyplinarny obszar refleksji, osadzony w humanistyce i naukach społecznych, łączący perspektywy filozoficzne, socjologiczne i kulturoznawcze. W kontekście kształtowania tożsamości cielesnej kobiet dostrzegalny jest wyraźny wpływ przekazów publicznych na ich samoświadomość, jak również na sposób konstruowania uspołecznionej wizji rzeczywistości, w której ciało staje się narzędziem ekspresji, normatywizacji, ale też oporu oraz kulturowych mechanizmów kontroli, które definiują granice akceptowalnej kobiecości. Jednym z interesujących obszarów dla tych rozważań jest zjawisko „kultury obnażania”, które stanowi punkt wyjścia niniejszego tekstu w analizie norm i wartości kształtujących społeczne postrzeganie kobiecego ciała. Analiza kultury obnażania stanowi narzędzie interpretacyjne pozwalające zrozumieć, w jaki sposób reprezentacje kobiecego ciała uczestniczą w procesach reprodukcji oraz redefinicji społecznych norm płciowych i wzorców widzialności lidererek. Zrozumienie tych zjawisk służy analizie dynamiki komunikacji między liderkami a ich odbiorcami, a także do refleksji nad sposobami, w jakie normy płciowe wpływają

na postrzeganie przywództwa i władzy w przestrzeni publicznej. Rozpoznanie cech cielesności, które nie są częścią dominującego dyskursu, może stanowić istotny aspekt w analizie ich generacyjnych znaczeń. Refleksja nad przemianami zachodzącymi w społeczeństwie – zwłaszcza w kontekście ewolucji norm społecznych i kulturowych – pozwala lepiej uchwycić złożoność procesów identyfikacyjnych i tożsamościowych w dynamicznie zmieniającym się świecie międzypokoleniowych różnic.

Artykuł podejmuje refleksję nad kulturą cielesności kobiet, stawiając pytanie, czy publiczny erotyzm jest wyłącznie kontynuacją dojrzewającej współczesności. Czy stanowi wyraz odwagi cielesnej, formę oporu lub próbę podważenia znaczenia cielesności w kontekście ludzkich pragnień i motywacji? Analiza, oparta na studium przypadków kulturowych, ma na celu ukazanie cielesności kobiet jako atrybutu przywództwa.

Dyskursywne przywództwo opiera się na relacyjnych i kontekstualnych aspektach w procesie tworzenia autorytetu, co odróżnia je od tradycyjnych teorii opartych na jednostkowych cechach czy konkretnych sytuacjach. Jak zauważają Fairhurst i Uhl-Bien (2012), takie podejście opiera się na interpretacjach i negocjacjach w dynamicznym, społecznym kontekście, gdzie liderzy i ich obserwatorzy współtworzą znaczenie i wywierają wpływ poprzez interakcje. To podejście jest szczególnie przydatne w analizie przywództwa kobiet. Cielesność odgrywa w nim kluczową rolę w negocjowaniu ich pozycji przywódczej. Kobięce ciało, będące częścią kultury obnażania, staje się narzędziem, za pomocą którego liderki kreują obraz władzy i wpływają na percepcję ich roli w przestrzeni publicznej. W kulturze obnażania, gdzie ciało kobiety bywa uprzedmiotawiane, pojawia się zjawisko świadomego wykorzystywania cielesności, redefiniujące społeczne normy kobiecych ról.

Celem artykułu jest zatem zrozumienie, w jaki sposób liderki – zarówno w kulturze popularnej, jak i polityce – wykorzystują swoją cielesność do negocjowania swojej pozycji przywódczej. Bazując na założeniach dyskursywnego ujęcia przywództwa oraz na koncepcji kultury obnażania, artykuł bada, jak cielesność liderek kształtuje ich autorytet i widzialność w perspektywie międzypokoleniowej. Postawiono trzy pytania badawcze: (1) W jaki sposób kultura obnażania kształtuje postrzeganie kobiecego ciała, uruchamiając mechanizmy zarówno opresji, jak i emancypacji? (2) Jak liderki w kulturze popularnej i polityce wykorzystują cielesność do negocjowania autorytetu, oporu oraz redefiniowania ról płciowych? (3) Jak różnią się generacyjne strategie cielesnej komunikacji liderek pod względem kodów kulturowych, praktyk medialnych oraz sposobów budowania widzialności i władzy? Analizując przypadki kobiet, które redefiniują znaczenie przywództwa, artykuł ma na celu pokazanie, że cielesność może być źródłem uprzedmiotowienia, ale także narzędziem do budowania autorytetu, oporu i zmiany. Taka

perspektywa pozwala lepiej zrozumieć, jak cielesność może wpływać na proces tworzenia autorytetu w strukturach społecznych.

Metodologia

Niniejszy artykuł osadzony jest w paradygmacie interpretatywnym i humanistycznym, który zakłada, że zjawiska społeczne i kulturowe istnieją w odniesieniu do znaczeń nadawanych im przez jednostki i wspólnoty (Geertz 1973; Denzin, Lincoln 2018). Badanie ma charakter refleksyjno-analityczny, a jego celem nie jest weryfikacja hipotez, lecz pogłębiona interpretacja kulturowych reprezentacji kobiecej cielesności w kontekście przywództwa, widzialności medialnej i generacyjnych kodów komunikacji. Artykuł wykorzystuje metodę kulturowej analizy dyskursu oraz porównawczą analizę przypadków symbolicznych, rozumianych jako reprezentacje procesów społecznych. Przyjęto perspektywę ucieleśnionego poznania (Merleau-Ponty 1962; Butler 1990; Shilling 2012), zgodnie z którą cielesność stanowi podstawowy wymiar doświadczania świata społecznego i komunikacji symbolicznej. Oznacza to, że analizowane przykłady cielesnych reprezentacji kobiet są rozumiane jako nośniki znaczeń społecznych i narzędzia dyskursywnego przywództwa.

Zastosowany dobór materiału badawczego miał charakter celowy i teoretyczny (Patton 2002; Flick 2018). Analizie poddano przykłady kobiet-liderek reprezentujących trzy generacje (X, Y, Z), które w sposób znaczący wpłynęły na społeczne wyobrażenia kobiecego przywództwa poprzez obecność medialną i cielesną ekspresję. Dobór przypadków podyktowany był wartością reprezentatywną i symboliczną. Przyjęta metodologia łączy elementy kulturowej analizy dyskursu, analizy wizualnej oraz porównawczej analizy pokoleniowej, co pozwala uchwycić cielesność jako zjawisko społeczno-komunikacyjne, a nie wyłącznie estetyczne. W duchu badań interpretatywnych badaczka pełni rolę uczestniczki refleksji kulturowej – interpretuje znaczenia, nie roszcząc sobie prawa do obiektywizmu w sensie pozytywnistycznym (Denzin 2001).

Przegląd literatury: normatywne niezadowolenie i generacyjne strategie tożsamości cielesnej kobiet

W dyskursie naukowym już w latach 80. XX wieku pojawił się termin „niezadowolenie normatywne”, odnoszący się do rozgoryczenia kobiet związanego z cielesnością, które zakorzeniło się w kulturach zachodnich (Rodin i in. 1984). Kultura cielesnej opresji, uprzedmiotowienie oraz promowanie obrazów hegemonii w dyskursie publicznym, mediach i kinematografii przyczyniały

się do utrwalania negatywnego postrzegania kobiecego ciała – nie jako źródła autonomii i akceptacji, lecz niezadowolenia. W rezultacie u wielu kobiet rozwinęła się obsesja na punkcie wyglądu, oparta na nieustannym porównywaniu go do kulturowych ideałów promowanych w mediach. Proponowanym środkiem zaradczym wobec tego zjawiska stało się kształtowanie kompetencji krytycznego myślenia, które może pełnić funkcję mechanizmu ochronnego przed zniekształceniem obrazu ciała wynikającym z ekspozycji na wyidealizowane wizerunki kobiet, dominujące zwłaszcza w przestrzeni medialnej (Engeln-Maddox 2005).

Kształtowanie postawy autorefleksji, rozumienia własnej tożsamości oraz koncentracja na podmiotowości stały się elementem dyskursu pokolenia Y. Niemniej jednak kultura opresji wobec cielesności wciąż wpływała na sposób postrzegania kobiecego wyglądu – szczupła sylwetka i kontrola wagi zaczęły uchodzić za symbole samodyscypliny. W kulturze obnażania wygląd i masa ciała wywoływały poczucie winy, wstydu lub przywodziły na myśl skojarzenia z sukcesem i społecznym prestiżem (Carilli i in. 2012). Uprzedmiotawiające traktowanie kobiecego ciała nosiło znamiona publicznej obsesji, a postrzeganie siebie przez pryzmat wartości cielesnej mogło prowadzić do negatywnych skutków społecznych (np. wykluczenia), psychologicznych (np. depresji), czy zdrowotnych (np. bulimii, anoreksji). Nieustanne zajmowanie się ciałem w konsekwencji wywołuje ciągłą samokontrolę, polegającą na permanentnym monitorowaniu wyglądu i wagi ciała (Carilli i in. 2012).

Definiowanie kobiety przez pryzmat jej cielesności stało się kulturową strategią określania jej społecznej tożsamości, odzwierciedlając mechanizmy opresji wobec jej cech fizycznych. Owa retoryka kształtowana była przez hollywoodzkie przedstawienia, narzucające normy, które mogły wpływać na samoocenę i poczucie własnej wartości, prowadząc np. do osobistej deprecjacji (Carilli i in. 2012).

Engeln-Maddox przeprowadziła badanie dotyczące poznawczego przetwarzania reklam drukowanych przedstawiających bardzo atrakcyjne modelki oraz zbadała związek między kontrargumentowaniem (krytycznym przetwarzaniem) a społecznym porównaniem tych obrazów w odniesieniu do zmiennych związanych z obrazem ciała (Engeln-Maddox 2005). Badanie przebiegało w dwóch fazach: najpierw uczestniczki zapisały swoje przemyślenia na temat trzech reklam z popularnych czasopism kobiecych, a następnie sprawdzono ich samoocenę, szczególnie w kontekście obrazu własnego ciała. Wyniki wskazały, że negatywne porównania społeczne wiążą się z większą internalizacją idealnego wizerunku oraz obniżoną satysfakcją z wyglądu.

Hardin, Lynn i Walsdorf (2005) przeanalizowały czasopisma sportowe dla kobiet, takie jak: „Real Sports”, „Sports Illustrated for Women” oraz „Women’s Sports & Fitness”, które powstały w odpowiedzi na rozwój ruchu

sportowego kobiet w USA. Poddano analizie zamieszczone tam zdjęcia pod kątem wzmocnienia lub odrzucenia różnic płciowych. Wyniki wykazały, że nowsze czasopisma w różnym stopniu podważają męską hegemonię, co wskazuje na strategię oporu wobec uspołecznionego *status quo*.

Kultura popularna wykorzystywała kobiety w sposób mizoginiczny, jednocześnie wpływając negatywnie na standardy zachowań seksualnych, które były regulowane przez cenzurę i ogólną opinię społeczną. Rola związana z płcią, jeśli zostanie przyjęta na poziomie konwencjonalnym i nie będzie poddana świadomej krytyce, pozostanie niezmienna, co może prowadzić do kształtowania trwałej postawy wobec świata (Buczkowski 2005). Dlatego dużą siłę posiada demokratyzacja cielesności jako forma oporu wobec schematyzacji ról społecznych. Kultura obnażania, mimo że często uznawana za obsceniczną, czasami przyjmuje wyraz nonkonformistycznej postawy wobec stereotypów płciowych. Schematy poznawcze, oparte na sądach deskryptywnych i ewaluatywnych, odnoszą się do faktów, oraz jednocześnie je generalizują i upraszczają, co przyczynia się do umocnienia uproszczonych obrazów ról płciowych (Szmalec 2004).

W kręgach artystycznych, dziennikarskich, rozrywkowych i reklamowych nastąpiła postmodernizacja sfery erotycznej, polegająca na jej kulturowym przekształceniu. Proces ten był odbierany jako niepokojąca transgresja seksualna, która z czasem przekształciła się w świadomą, ironiczną grę (McNair 2004). Przykładem kulturowego przekształcenia sfery erotycznej w kierunku dyskursu niezależności i sprawczości kobiet był film *Striptease* (1996) oparty na powieści Carla Hiaasena (1993). Produkcja ta ukazuje protagonistkę jako romantyczną, a zarazem silną postać kobiecą, która – wybierając drogę samodzielności – podejmuje pracę w klubie ze striptizem, by zapewnić byt sobie i córce. Narracja ta, mimo osadzenia w konwencji komercyjnej erotyki, stanowi próbę przedstawienia cielesności jako zasobu przetrwania, wyrazu autonomii oraz formy oporu wobec normatywnych ról płciowych.

Erving Goffman (1979), analizując przekazy wizualne w reklamie, zwracał uwagę na silne seksualizowanie kobiecego ciała oraz rytualizację podporządkowania, typową dla kultury drugiej połowy XX wieku. W swoich badaniach podkreślał, że mężczyźni są najczęściej ukazywani w pozycjach dominujących – stojących, nadzorujących lub oddzielonych przestrzenią – podczas gdy kobiety prezentowane są jako uległe, pasywne i zorientowane na zaspokajanie potrzeb innych. Goffman opisał te schematy jako kulturowe rytuały podporządkowania wpisane w estetykę codziennej komunikacji wizualnej.

Atrybuty kobiecości w kulturze masowej są najczęściej definiowane poprzez pryzmat atrakcyjności fizycznej, a kobiece ciało staje się narzędziem opisu egzystencji – eksponując jego aspekt wizualny, a pomijając wymiar

doświadczający. Choć ciało jest źródłem zmysłowych i egzystencjalnych przeżyć, w dominujących przekazach kultury masowej bywa postrzegane niemal wyłącznie przez pryzmat estetyki. Kultura masowa, w ścisłym związku z postawą konsumpcjonizmu, stworzyła warunki do alienacji kobiecego ciała – traktowanego jako obiekt nieustannej korekty, kontroli i przekształceń. Przemysł kosmetyczny oraz inne formy ingerencji w wygląd zewnętrzny umożliwiają modyfikacje fizyczne, które wpływają nie tylko na sposób prezentowania ciała, lecz także na kształtowanie tożsamości jednostek funkcjonujących w obrębie określonych norm kulturowych i estetycznych (Szmalec 2004).

Ciało kobiece, nacechowane seksualnie, jest obecne w przestrzeni kultury konsumpcyjnej, a jego widoczność nieustannie wzrasta. Zmieniają się jednak konteksty generacyjne, w których jest ono przedstawiane i odbierane. Uprzedmiotowanie kobiecego wizerunku zależy w dużej mierze od kontekstu ekspozycji – jego znaczenie i interpretacja różnicują się zwłaszcza w środowiskach aktywnych kobiet, które sprzeciwiają się stereotypizacji (McNair 2004).

Fragmentaryzacja kobiecego ciała jako zjawisko obecne w kulturze obnażania utrwała w społecznej świadomości określony sposób myślenia o kobietach, prowadząc do ich dehumanizacji – pomija intelekt i cechy umysłowe, koncentrując się jedynie na fragmentach ciała. Anonimowe traktowanie ciała jako ornamentu prowadzi do postrzegania go jako zamkniętej, odrębnej powłoki. Standaryzacja tego wizerunku podkreśla znaczenie cielesności, przypisując jej centralną wartość w otoczeniu społecznym (Szmalec 2004).

Wyraz oporu wobec standaryzacji kobiecego ciała stanowi praca Moniki Zielińskiej, a konkretnie fotografia fragmentu brzucha, na którym widnieje odręczny napis „Blizna po matce” (Szmalec 2004). Tym gestem Zielińska zabiera głos w dyskusji nad znaczeniem ciała w kulturze wizualnej, przeciwstawiając się jego uprzedmiotowieniu, wprowadza ciało w nowy kontekst – wolny od uprzedmiotowienia, ukazując kobietę jako indywidualną jednostkę posiadającą własną tożsamość. Cielesność w pracy Zielińskiej jest ukazana w sposób symboliczny i kontekstowy, stanowiąc ślad kobiety jako dawczyni życia. Jest to przeciwwaga dla skomercjalizowanego wizerunku kobiecego ciała podlegającego fragmentaryzacji. Tego rodzaju przedstawienie, stanowi akt oporu wobec uprzemysłowionego podejścia do intymności, w którym ciało jest wystawiane na powierzchowną ocenę, pozbawioną głębszego znaczenia i zrozumienia.

Odbiór obrazów kobiecego ciała jest złożony i silnie uzależniony od kontekstów kulturowych, systemów wartości oraz indywidualnych uprzedzeń, które wpływają na sposób jego postrzegania w mediach. Etcoff (1999) zwraca uwagę, że estetyczne wartościowanie ludzkiego wyglądu – w tym szczególnie kobiecej cielesności – posiada głęboko zakorzenione podstawy

ewolucyjne, co w istotny sposób kształtuje naszą percepcję wizualnych reprezentacji ciała. Estetyka cielesności odgrywa kluczową rolę w społecznej ocenie, wywołując szerokie spektrum interpretacji i emocji, zależnych od kulturowego kontekstu oraz indywidualnych doświadczeń odbiorców.

Analiza kulturowa i dyskursywne ujęcie cielesności

Cielesność jako akt polityczny: artystyczne i popkulturowe strategie kobiecości

Przekształcenia w obrębie relacji kultury z seksualnością doprowadziło do tego, iż przekazy erotyczne stały się częścią codzienności, nabierając cech banału. Jednym z przykładów tej ewolucji jest ikona popkultury – Madonna Ciccone (Taraborrelli 2008), która na przełomie lat 80. i 90. prowokowała opinię publiczną, wywołując debatę na temat miejsca seksualności w mediach i tego, czy powinna przekraczać granice akceptowalnej erotyki. Jej działania artystyczne otworzyły nowe perspektywy w dyskusji o seksualności w kulturze popularnej. Początkowo postrzegana jako subtelna i erotyczna, z czasem ewoluowała w stronę śmiałości i bezkompromitowości, wywołując na ten temat dyskusje medialne. Jej przekazy odzwierciedlały kobiecą seksualność jako obiekt męskich pragnień, ale też ukazywały jej własne potrzeby, czego przykładem były albumy *Open Your Heart* (1986), *Like a Prayer* (1989), *Vogue* (1990) oraz *Justify My Love* (1990). Album *Erotica* (1992) zawiera utwór *Secret Garden*, który odnosi się do przełomowej książki Nancy Friday *Mój tajemny ogród*, poświęconej kobiecej seksualności, w której autorka zwraca uwagę na perspektywę cielesną kobiet. Madonna jako artystka popkultury była jedną z pierwszych osób wykorzystujących media do wprowadzania transgresyjnych elementów erotyki w kontekście masowym, a dokonany przez nią akt obnażania stanowił formę medialnej prowokacji, która przyczyniła się do komercjalizacji cielesności i utrwalenia ambiwalencji wobec przedstawień erotyki w kulturze masowej (McNair 2004). Zmianę wizerunku Madonna zasygnalizowała rolą w filmie *Evita* w 1996 roku (Gloger, Skrzydlewski 2002). W ten sposób artystka rozpoczęła proces redefinicji własnego wizerunku, odchodząc od strategii skandalu na rzecz bardziej złożonej i refleksyjnej autoprezentacji.

Krytyczna ocena odważnej twórczości kobiet wynikała z ograniczeń polityki płci obowiązujących w danym czasie, a w miarę postępującej seksualizacji kultury w latach 90. XX w. kobiety zyskiwały uznanie dla swoich dzieł o charakterze oporu wobec dominujących wzorców kobiecości. Wiele z nich wykorzystywało transgresję seksualną jako formę oporu, tworząc sztukę określoną jako przynależną „dziewczynom złego prowadzenia”, które

redefiniując kategorię kobiecości, tworzyły własne ramy tożsamości (McNair 2004).

Seria fotografii i rzeźb Jeffa Koonsa *Made in Heaven* jest wczesnym przykładem prowokacyjnego i artystycznego wykorzystania seksualności jako formy komunikacji. Przedstawiały one artystę wraz z ówczesną partnerką Iloną Staller, ukazując ich w intymnych pozach, Koons chciał ukazać seksualność jako sposób komunikowania – symbolizując przekraczanie granic i otwartą eksplorację ludzkiej natury. Była to próba odrzucenia wstydu i przededefiniowania sposobu, w jaki odbiorcy reagują na erotyzm (Koons 1991).

Bessie Smith, Billie Holiday, Judy Garland, Patti Smith, P.J. Harvey, Chrissie Hynde – każda z tych artystek wywarła wpływ na sposób, w jaki kobiety były postrzegane w przestrzeni muzycznej i kulturowej. Bessie Smith i Billie Holiday były pionierkami w świecie jazzu i bluesa, wprowadzając wątki o kobiecej sile i cierpieniu (Holiday, Dufty 1956). Judy Garland stała się ikoną, będąc jedną z pierwszych gwiazd, które poruszały tematykę emocjonalnych zmagani w kontekście osobistej sensualności (Clarke, 2001). Patti Smith, P.J. Harvey i Chrissie Hynde, jako przedstawicielki punku i rocka, zmieniały postrzeganie kobiecości, odrzucając stereotypowe role i manifestując obecność w obszarze muzyki zdominowanej przez męskich zespoły (Mundy 1999; Smith 2010; Hynde 2015).

Marianne Faithfull, jedna z kluczowych postaci brytyjskiej sceny rockowej lat 60., przekształciła swój subtelny wizerunek, stając się ikoną buntu i niezależności. Początkowo delikatna absolwentka prestiżowej szkoły dla dziewcząt okazała się symbolem transgresji kulturowej i kwestionowania norm społecznych. Jako córka profesora historii i austriackiej arystokratki Marianne Faithfull była postacią intensywnie medialnie eksponowaną, a jej relacja z muzykiem rockowym Mickiem Jaggerem oraz towarzyszące jej medialne kontrowersje ilustrowały, w jaki sposób popkultura lat 60. i 70. wykorzystywała prywatność kobiet do reprodukcji normatywnych narracji o kobiecości (Faithfull, Dalton 1994). Wydając album *Broken English* (1979; Faithfull, Dalton 1994), przełamała swój stereotypowy wizerunek, który był kontynuowany w latach 80. i 90., stając się symbolem życiowych przeżyć, surowej autentyczności i dekonstrukcji mitu kobiecej „muzy”. Jej głos zmienił się na niższy o całą oktawę, nabrał chrypliwości, wyraźnie różniąc się od tego z czasów jej debiutu (Gloger, Skrzydlewski 2002).

Podobnie jak Marianne Faithfull, również Patti Smith była prekursorką zmian wizerunków kobiet rocka, jako wokalistka, kompozytorka, autorka tekstów i poetka została ikoną nowej fali kultury, szczególnie za sprawą debiutanckiego albumu *Horses* (1975), wpisała się w historię muzyki popularnej (Gloger, Skrzydlewski 2002). Smith, pozbawiając ciała erotyzmu, uczyniła je narzędziem artystycznego oporu.

Pojawienie się sztuki ciała oznaczało początek aktywnego sprzeciwu oraz nowej formy wyrazu artystycznego, wykorzystującej różnorodne środki – w tym abstrakcyjne przedstawienia wyglądu – do kwestionowania tradycyjnych norm i wyobrażeń. Przykładem artystycznej interwencji, która wykorzystywała kobiece ciało jako medium wyrazu i oporu, była instalacja *Dinner Party* autorstwa Judy Chicago z 1979 roku (Chicago, 1979) oraz performanse Carolee Schneemann (*Meat Joy*, 1964) i Yoko Ono (*Cut Piece*, 1964). Kulturowy separatyzm obecny w działaniach artystycznych stanowił akt sprzeciwu wobec ezoterycznej niedostępności i marginalizacji kobiecych doświadczeń w przestrzeni sztuki (McNair 2004).

Ciało jako medium przywództwa

Kobieca tożsamość bywa redukowana do fizycznej atrakcyjności, co wiąże się z ageizmem i wpływa na sposób postrzegania kobiet w przestrzeni publicznej (Malinowska, 2004). Zdarza się, że kobiety pełniące role przywódcze wykorzystują cielesność jako świadome narzędzie medialnej obecności, komunikowania tożsamości i budowania autorytetu. Sposób, w jaki ciało funkcjonuje i jest reprezentowane w przestrzeni publicznej, pozostaje jednak ściśle powiązany z generacyjnym kodem kulturowym i medialnym, w obrębie którego przedstawicielki różnych pokoleń kształtują własne strategie cielesnej komunikacji, opierając się na odmiennych doświadczeniach społecznych i estetycznych.

Badania nad społecznym znaczeniem ciała wskazują, że cielesność stanowi istotny element konstruowania tożsamości oraz relacji władzy w przestrzeni publicznej. W refleksji feministycznej ciało rozumiane jest jako obszar społecznych norm i kulturowej regulacji, a nie wyłącznie biologiczny wymiar jednostki (Butler 1990; Bordo 1993). Jednocześnie podejścia socjologiczne podkreślają rolę ucieleśnienia jako formy komunikacji społecznej, poprzez którą jednostki negocjują widzialność i społeczne uznanie (Shilling 2012). Łącznie badania te wskazują, że percepcja ciała pozostaje pod silnym wpływem czynników pokoleniowych, kulturowych i osobistych. Podkreślają również znaczenie ciała jako medium ekspresji, kształtowania tożsamości i refleksji społecznej w różnych grupach wiekowych oraz kontekstach historycznych.

Dla liderek pokolenia X, wychowanych w erze ograniczonego dostępu do mediów cyfrowych i silnie sformalizowanej kultury instytucjonalnej, cielesność funkcjonuje jako symboliczny zasób – ukryty, ale znaczący. W ich przypadku ciało nie pełni roli dominującego medium ekspresji, lecz staje się nośnikiem wartości takich jak siła, odporność i długowieczność. Reprezentatywne liderki tego pokolenia, jak Ruth Bader Ginsburg, konstruują swój

wizerunek poprzez dyscyplinę cielesną, powściągliwą estetykę i świadome zarządzanie obecnością fizyczną w przestrzeni publicznej.

Pokolenie Y, dorastające równolegle z ekspansją Internetu, mediów społecznościowych i rosnącego nacisku na autentyczność, operuje cielesnością w sposób bardziej otwarty i zintegrowany z codzienną komunikacją medialną. Kobiety liderki tego pokolenia, takie jak Jacinda Ardern czy Alexandria Ocasio-Cortez, łączą cielesność z autentycznością emocjonalną, dostępnością i responsywnością. Ich strategia cielesnej obecności jest zakorzeniona w kulturze wizualnej i storytellingu, a ciało nie jest już elementem do ukrycia – staje się raczej narzędziem negocjowania nowej definicji kobiecości w przestrzeni władzy.

Najmłodsze przedstawicielki pokolenia Z wchodzą na scenę publiczną już całkowicie zanurzone w kulturze mediów konwergencyjnych – TikToka, Instagrama, estetyki memów i remiksów. Ich cielesność ma często wymiar performatywny, stanowiąc narzędzie kreatywnego wyrazu, reagujące na bieżące konteksty społeczne i kulturowe. Pokolenie Z wykorzystuje ciało w sposób hybrydalny – łącząc politykę reprezentacji z rozrywką, cielesność z aktywizmem, prywatność z publicznym performansem. W ten sposób tworzy nowy język obecności, w którym ciało staje się nie tyle przedmiotem oceny, co nośnikiem kulturowych narracji generacyjnych.

W tej perspektywie ciało przestaje być wyłącznie przedmiotem kulturowej oceny czy obiektu spojrzenia – staje się aktywnym nośnikiem znaczeń, kodów i strategii komunikacyjnych, dostosowanych do generacyjnych ram. Każde pokolenie kobiet liderek – X, Y i Z – przenosi własną wrażliwość na to, jak cielesność może być wyrażana, reprezentowana i wykorzystywana w przestrzeni publicznej.

Jacinda Ardern, reprezentująca pokolenie Y, jest przykładem liderki, która ukształtowała swoje przywództwo w czasach transformacji medialnej – od tradycyjnych mediów do przestrzeni cyfrowej, z silnym akcentem na autentyczność, przejrzystość i emocjonalną dostępność. Dorastała w świecie, który zaczął redefiniować role płciowe, oczekiwania społeczne wobec kobiet i sposoby prezentowania siebie w przestrzeni publicznej. Jej polityczna kariera rozwijała się równolegle z rosnącym znaczeniem narracji osobistych, a cielesność w przypadku Ardern staje się elementem świadomej strategii redefiniowania kobiecego przywództwa – nie jako wycofanie cielesności z pola widzenia, lecz jej integracja z wizerunkiem osoby publicznej. Gdy jako urzędująca premierka pojawiła się na forum ONZ z niemowlęciem, uczyniła cielesność – w jej najbardziej intymnym wymiarze, czyli wymiarze macierzyństwa – symbolem nowoczesnego przywództwa. Ten gest był nie tylko przełamaniem medialnego tabu, ale również manifestem pokoleniowym, pokazującym, że kobieta nie musi porzucać ról cielesnych, by pełnić funkcje

władzy. Ciało nie jest tutaj przeszkodą, ale narzędziem komunikowania troski, autentyczności i siły.

Alexandria Ocasio-Cortez, również jako reprezentantka pokolenia Y, wyrasta z kultury cyfrowej nasyconej wizualnością, bezpośrednią komunikacją i rosnącą świadomością spraw związanych z reprezentacją płci. Jej przywództwo rozwijało się w środowisku, które od liderów oczekuje nie tylko kompetencji, ale również przejrzystości, emocjonalnej dostępności i obecności w mediach społecznościowych. Cieleśność w przypadku Ocasio-Cortez staje się przestrzenią zarówno ekspresji, jak i politycznego oporu. Krytyki dotyczące wyglądu, stroju czy makijażu, które miały na celu jej marginalizację, zamienia w platformę do prowadzenia dyskusji na temat seksizmu, stereotypów płciowych i wykluczających norm politycznej estetyki. W swoich mediach społecznościowych świadomie prezentuje swoje ciało – nie jako obiekt poddany ocenie, lecz jako element spójnego, zintegrowanego wizerunku liderki.

Ruth Bader Ginsburg, ikona amerykańskiego sądownictwa, reprezentuje liderki pokolenia X, które ukształtowało się w rzeczywistości zdominowanej przez konserwatywne wzorce reprezentacji i ograniczoną obecność kobiet w sferze publicznej. Dla tej generacji ciało nie stanowiło narzędzia ekspresji medialnej, lecz funkcjonowało jako dyskretny nośnik znaczeń – związanych z godnością, konsekwencją, wytrwałością. Ginsburg, działająca w strukturach głęboko zinstytucjonalizowanej władzy, wypracowała model cielesnej obecności, który był powściągliwy, ale symbolicznie nadebudowany – i tym samym zgodny z kulturowymi oczekiwaniami wobec kobiet jej generacji. Ginsburg stała się symbolem niezłomności i zaangażowania w walkę o równość płci. Choć jej estetyka była daleka od wizualnej ekspresji charakterystycznej dla młodszych pokoleń, to jednak cielesność odgrywała ważną rolę w budowaniu jej przywództwa. Publiczne wystąpienia mimo choroby, otwartość wobec starości i legendarne treningi fizyczne, o których pisały media, sprawiły, że jej ciało stało się symbolem wytrwałości i cichej, lecz nieugiętej siły. To cielesność nie jako widowisko, lecz jako świadectwo – wpisana w etos obowiązku, profesjonalizmu i długiego trwania. Jej strategia cielesnej obecności opierała się na subtelnym, ale konsekwentnym zaznaczaniu obecności, a ciało Ginsburg stało się narzędziem symbolicznej siły, nieefektywnym wizualnie, lecz głęboko znaczącym pokoleniowo.

Dyskusja

Analiza przeprowadzona w artykule ukazuje złożony charakter kultury obnażania, w której kobiece ciało staje się zarazem przedmiotem i podmiotem znaczeń. W odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze – w jaki sposób

kultura obnażania kształtuje postrzeganie kobiecego ciała, uruchamiając mechanizmy zarówno opresji, jak i emancypacji — wyniki wskazują, że zjawisko to ma charakter ambiwalentny. Z jednej strony utrwała ono wzorce uprzedmiotowienia i normatywnego niezadowolenia, o których pisały Judith Rodin, Lisa Silberstein i Ruth Striegel-Moore (1984), prowadząc do rozwoju postaw samokontroli, wstydu i porównań społecznych. Z drugiej strony w kulturze obnażania ciało kobiety może stać się przestrzenią symbolicznego oporu wobec dominujących norm. Przykłady twórczości Moniki Zielińskiej czy Madonny pokazują, że cielesność może zostać odzyskana jako medium autonomii, wyrazu i emancypacji. Kultura obnażania, choć często wiązana z powierzchowną estetyką, ujawnia potencjał przekształcania ciała w narzędzie krytyki społecznej i redefinicji kobiecości.

W odniesieniu do drugiego pytania badawczego — jak liderki w kulturze popularnej i polityce wykorzystują cielesność do negocjowania autorytetu, oporu i redefinicji ról płciowych — analiza przypadków wskazuje, że kobiety w przestrzeni publicznej posługują się cielesnością w sposób świadomy i strategiczny. Madonna wykorzystwała ciało jako narzędzie prowokacji i przełamywania tabu, redefiniując seksualność w kategoriach kobiecej sprawczości i wolności. Podobną strategię, choć osadzoną w innych realiach kulturowych, realizują współczesne liderki polityczne, takie jak Jacinda Ardern czy Alexandria Ocasio-Cortez. W ich przypadku cielesność nie jest przedmiotem ekspozycji, lecz nośnikiem autentyczności i empatii. Ardern, pojawiając się z dzieckiem na forum ONZ, wprowadziła cielesność macierzyńską do przestrzeni władzy, redefiniując normy politycznej obecności kobiet. Ocasio-Cortez natomiast uczyniła swoje ciało częścią dyskursu oporu wobec seksizmu i stereotypów medialnych. Oba przypadki potwierdzają, że kobiece ciało, historycznie uprzedmiotowione, może dziś pełnić funkcję performatywną – służyć komunikacji społecznej i wzmocnieniu autorytetu.

Odpowiadając na trzecie pytanie badawcze — jak różnią się generacyjne strategie cielesnej komunikacji liderek (X, Y, Z) — należy podkreślić, że każda z badanych generacji wypracowała odmienny sposób włączania cielesności w praktyki przywódcze. Dla liderek pokolenia X, takich jak Ruth Bader Ginsburg, ciało pozostaje dyskretne, lecz znaczące – staje się symbolem wytrwałości, konsekwencji i etosu pracy. Jego ekspresja jest powściągliwa, wpisana w instytucjonalny język władzy, a zarazem nacechowana godnością i siłą. Pokolenie Y traktuje cielesność jako element narracji o autentyczności i dostępności – ciało jest włączone w wizualny storytelling, stanowi narzędzie komunikacji i budowania emocjonalnej więzi z odbiorcami. Pokolenie Z natomiast operuje cielesnością w sposób performatywny, traktując ją jako elastyczny język ekspresji i aktywizmu. W tej grupie ciało staje się medium hybrydalnym – łączącym prywatność z publicznym performansem i estetyką cyfrową.

Podsumowując, cielesność w przywództwie kobiet ma charakter dynamiczny i wielowymiarowy. W kulturze obnażania stanowi zarówno przestrzeń opresji, jak i emancypacji. W zależności od kontekstu pokoleniowego może być symbolem powściągliwej siły (pokolenie X), autentycznej komunikacji (pokolenie Y) lub kreatywnego aktywizmu (pokolenie Z). Analiza ukazuje, że ciało nie jest jedynie wizualnym elementem wizerunku, lecz pełnoprawnym narzędziem społecznego komunikowania, które współtworzy autorytet i redefiniuje znaczenie kobiecego przywództwa.

Podsumowanie

Traktowanie ciała jako fenomenu społecznego i kulturowego nie znajdowało się pierwotnie w centrum zainteresowania nauk społecznych, albowiem spuścizna kartezjańskiego podejścia, traktującego ciało i rozum jako dwa odrębne wymiary człowieczeństwa, długo dominowała w świadomości społecznej. Pojawienie się koncepcji Freuda zainicjowało refleksję nad ciałem jako narzędziem kształtującym osobowość (Buczkowski 2005; Freud 2007). Rewaluacja kobiecej cielesności skierowała uwagę na biologiczną odmienność kobiet i jej wpływ na funkcjonowanie społeczne (Buczkowski 2005).

Przewartościowanie roli kobiecej cielesności w społeczeństwie wymaga zrozumienia jej siły nie tylko jako przedmiotu reprezentacji, ale także jako podmiotu autonomii i oporu. Kobiece ciała w przestrzeni artystycznej wykorzystywane są jako narzędzia do upodmiotowienia, kwestionowania zakorzenionych norm i podważania oczekiwań. Odzyskując swoje ciała w przestrzeni publicznej i medialnej, liderki tworzą narracje, które celebryzują indywidualność i sprawczość.

Co więcej, cielesność jako element przywództwa redefiniuje tradycyjne struktury władzy, gdzie świadome korzystanie z cielesności oferuje nową ścieżkę budowania autorytetu. To ewoluujące rozumienie kobiecej tożsamości w kulturze ekspozycji rzuca wyzwanie redukcji kobiet do zwykłego wyglądu fizycznego, proponując zamiast tego wizję ucieleśnionego przywództwa, które obejmuje autonomię, a nawet opór.

Bibliografia

- Albertson Chris. 1992. Bessie. New York.
Bergman Andrew. 1996. *Striptease*. Film. Castle Rock Entertainment.
Bordo Susan. 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. Berkeley.
Buczkowski Adam. 2005. *Społeczne tworzenie ciała: płeć kulturowa i płeć biologiczna*. Kraków.

- Butler Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York.
- Carilli Theresa, Campbell Jane (red.). 2012. *Challenging Images of Women in the Media: Reinventing Women's Lives*. Lanham, MD.
- Chicago Judy. 1979. *The Dinner Party*. Instalacja. San Francisco Museum of Modern Art.
- Clarke Gerald. 2001. *Get Happy: The Life of Judy Garland*. New York.
- Denzin Norman, Lincoln Yvonna (red.). 2018. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. 5 wyd. Thousand Oaks, CA.
- Engeln-Maddox Renee. 2005. „Cognitive Responses to Idealized Media Images of Women: The Relationship of Social Comparison and Critical Processing to Body Image Disturbance in College Women”. *Journal of Social and Clinical Psychology* nr 24(8). 1114–1138. <https://doi.org/10.1521/jscp.2005.24.8.1114>.
- Etcoff Nancy. 1999. *Survival of the Prettiest: The Science of Beauty*. New York.
- Faithfull Marianne, Dalton David. 1994. *Faithfull: An Autobiography*. Boston.
- Fairhurst Gail T., Uhl-Bien Mary. 2012. „Organizational discourse analysis (ODA): Examining leadership as a relational process”, *The Leadership Quarterly* nr 23(6). 1043–1062. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2012.10.005>.
- Flick Uwe. 2018. *An Introduction to Qualitative Research*. 6 wyd. London.
- Freud Sigmund. 2007. *Wprowadzenie do psychoanalizy*. Robert Reszke (przeł.). Warszawa.
- Geertz Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York.
- Gloger Ryszard, Skrzydlewski Wojciech. 2002. *Ilustrowany leksykon muzyki popularnej*. Poznań.
- Goffman Erving. 1979. *Gender Advertisements*. Cambridge, MA.
- Hardin Marie, Lynn Susan, Walsdorf Kristie. 2005. „Challenge and Conformity on «Contested Terrain»: Images of Women in Four Women's Sport/Fitness Magazines”. *Sex Roles* nr 53(1–2). 105–117. <https://doi.org/10.1007/s11199-005-4285-6>.
- Hiaasen Carl. 1993. *Striptease*. New York.
- Holiday Billie, Dufty William. 1956. *Lady Sings the Blues*. New York.
- Hynde Chrissie. 2015. *Reckless: My Life as a Pretender*. New York.
- Koons Jeff. 1991. *Made in Heaven*. Wystawa/cykl. Sonnabend Gallery.
- Malinowska Ewa (red.). 2004. *Sex i gender: Płeć biologiczna i kulturowa w refleksjach i badaniach młodych socjologów*. Łódź.
- Madonna. 1986. *Open Your Heart*. Album. Warner Bros.
- Madonna. 1989. *Like a Prayer*. Album. Sire Records.
- Madonna. 1990. *Justify My Love*. Singel. Sire Records.
- Madonna. 1990. *Vogue*. Singel. Warner Bros.
- McNair Brian. 2004. *Seks, demokratyzacja pożądania i media, czyli kultura obnażania*. Warszawa.
- Merleau-Ponty Maurice. 1962. *Phenomenology of Perception*. Colin Smith (przeł.). London.
- Mundy Claude. 1999. *P. J. Harvey: Siren Rising*. London.

- Ono Yoko. 1964. *Cut Piece*. Performance.
- Patton Michael Quinn. 2002. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3 wyd. Thousand Oaks, CA.
- Rodin Judith, Silberstein Lisa, Striegel-Moore Ruth. 1984. Women and weight: A normative discontent. W: *Psychology and gender: Nebraska Symposium on Motivation*, 1984, t. 32. Sonderegger Theo (red.). Lincoln, NE. 267–307.
- Schneemann Carolee. 1964. *Meat Joy*. Performance. Judson Memorial Church.
- Shilling Chris. 2012. *The Body and Social Theory*. 3 wyd. London.
- Smith Patti. 1975. *Horses*. Album. Arista Records.
- Smith Patti. 2010. *Just Kids*. New York. Ecco.
- Szmałec Sylwia. 2004. Przekaz reklamowy jako nośnik stereotypowego wizerunku kobiety: w świetle badań społecznych. W: *Sex i gender: Płeć biologiczna i kulturowa w refleksjach i badaniach młodych socjologów*. Malinowska Ewa (red.). Łódź. 55–71.
- Taraborrelli John Randall Anthony. 2008. *Madonna: An Intimate Biography*. New York.
- Verhoeven Paul. 1995. *Showgirls*. Film. Carolco Pictures.

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę cielesności jako narzędzia komunikacji w przywództwie kobiet, analizując to zjawisko w perspektywie pokoleniowej. Jego głównym celem jest zrozumienie, w jaki sposób kobiece ciało, uwikłane w normy kultury obnażania, może być przekształcane w zasób sprawczości, redefinicji oraz oporu. Przez pryzmat cielesności podjęto analizę transformacji reprezentacji kobiecego przywództwa w kontekście zmieniającej się kultury wizualnej.

Zjawisko kultury obnażania, oparte na paradoksalnym splocie erotyzmu i kontroli, wpływa na sposób przedstawiania kobiecego ciała oraz jego społecznej recepcji. Kobiece ciało jest tu traktowane zarówno jako przedmiot konsumpcji wizualnej, jak i przestrzeń negocjowania tożsamości. W tym ujęciu, liderki pokoleń przyjmują odmienne strategie cielesnej komunikacji, wynikające z ich społecznego osadzenia. Dla przedstawicielek pokolenia X ciało jest symbolicznym znakiem wytrwałości, długowieczności i oporu wobec kulturowych ograniczeń. Przykład Ruth Bader Ginsburg wskazuje, iż cielesność pozostaje powściągliwa, ale znacząca – wpisana w instytucjonalny etos władzy. Liderki pokolenia Y, np. Jacinda Ardern i Alexandria Ocasio-Cortez, operują cielesnością w sposób zintegrowany z wizualnym storytellingiem. Ich obecność medialna łączy cielesność z emocjonalną autentycznością, dostępnością i przełamywaniem stereotypów. Ciało staje się komunikatem społecznym, służącym zarówno afirmacji kobiecości, jak i redefinicji przywództwa. Z kolei przedstawicielki pokolenia Z, funkcjonujące w realiach konwergencyjnych mediów i natychmiastowej komunikacji wizualnej, traktują cielesność performatywnie – jako elastyczne narzędzie ekspresji, autoironii i aktywizmu. Ciało liderki Z nie jest stabilnym symbolem – jest ruchem, zmianą, reakcją na kontekst.

Artykuł ukazuje cielesność jako dynamiczne pole znaczeń – nie tylko jako przedmiot oceny, ale jako środek komunikacji, który w zależności od pokolenia nabiera odmiennych funkcji. Takie ujęcie pozwala na reinterpretację kobiecego przywództwa jako zjawiska głęboko zakorzenionego w kulturowej semantyce ciała.

Analiza przypadków empirycznych wskazuje, że cielesność może być zarówno źródłem opresji, jak i narzędziem emancypacji. W ten sposób artykuł wnosi wkład do interdyscyplinarnej refleksji nad rolą ciała w procesach społecznego konstruowania autorytetu i tożsamości kobiet w kulturze przywódczej.

Identity Rooted in the Body: Generational Strategies for Women's Leadership in a Culture of Exposure

Abstract

The article examines corporeality as a tool of communication in women's leadership from a generational perspective. Its primary aim is to show how the female body, entangled in the norms of the culture of exposure, may be transformed into a resource of agency, redefinition, and resistance. Through the prism of corporeality, the article analyzes transformations in the representation of women's leadership within the context of changing visual culture.

The culture of exposure, grounded in the paradoxical intertwining of eroticism and control, shapes both the representation of the female body and its social reception. In this framework, the female body is treated both as an object of visual consumption and as a space in which identity is negotiated. From this perspective, women leaders representing different generations adopt distinct strategies of corporeal communication that arise from their specific forms of social embeddedness. For representatives of Generation X, the body functions as a symbolic sign of perseverance, longevity, and resistance to cultural constraints. The example of Ruth Bader Ginsburg demonstrates that corporeality remains restrained yet meaningful, inscribed within the institutional ethos of power. Generation Y leaders, such as Jacinda Ardern and Alexandria Ocasio-Cortez, deploy corporeality in ways integrated with visual storytelling. Their media presence combines embodiment with emotional authenticity, accessibility, and the breaking of stereotypes. The body thus becomes a social message, serving both to affirm femininity and to redefine leadership. In turn, representatives of Generation Z, operating in the conditions of convergent media and instantaneous visual communication, treat corporeality performatively—as a flexible tool of expression, self-irony, and activism. The body of the Generation Z leader is no longer a stable symbol; rather, it becomes movement, change, and a response to context. The article presents corporeality as a dynamic field of meaning—not merely an object of evaluation, but also a means of communication that assumes different functions depending on the generation. This approach enables a reinterpretation of female leadership as a phenomenon deeply rooted in the cultural semantics of the body. The analysis of empirical cases shows that corporeality may function both as a source of oppression and as a tool of emancipation. In this way, the article contributes to an interdisciplinary reflection on the role of the body in the social construction of women's authority and identity within leadership culture.

Słowa kluczowe: kobieca cielesność, przywództwo kobiet, kultura obnażania, generacje X, Y, Z, widoczność medialna

Keywords: female corporeality, women's leadership, culture of exposure, generations X, Y, Z, media visibility

Justyna Dziedzic – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu, jest badaczką i wykładowczynią specjalizującą się w zarządzaniu kulturą i tożsamością organizacyjną, a także zrównoważonym rozwoju, szkolnictwie wyższym oraz zarządzaniu marką. Ukończyła studia doktoranckie na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Europeistykę, Edukację kreatywną i medialną, a także studia podyplomowe zarządzanie kulturą oraz Executive MBA. Prowadzi zajęcia z zakresu myślenia krytycznego, rozwoju organizacyjnego, zarządzania międzykulturowego oraz kultury i tożsamości organizacyjnej. Realizowała badania naukowe w instytucjach europejskich w Brukseli i Strasburgu, których efektem była monografia naukowa poświęcona kulturze organizacyjnej i zarządzaniu międzykulturowemu w unijnym sektorze audiowizualnym. Posiada również doświadczenie w dziennikarstwie radiowym, w którym przygotowywała autorskie audycje i przeprowadzała wywiady z twórcami kultury. W dorobku naukowym posiada publikacje dotyczące tożsamości organizacyjnej, zarządzania wrażeniem oraz kultury organizacyjnej i różnych aspektów humanistycznego zarządzania. Jej zainteresowania kinematografią, literaturą i sztuką wzbogacają interdyscyplinarne podejście do badań nad kulturą i organizacjami.